

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Хабло Оксани Юріївни на дисертацію Ільницького Михайла Миколайовича на тему «Забезпечення швидкого досудового розслідування як завдання кримінального провадження», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність дослідження обумовлена тим, що відповідно до статті 2 КПК України серед завдань кримінального провадження визначено забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Гарантією досягнення швидкості досудового розслідування як завдання кримінального провадження є встановлення строків прийняття процесуальних рішень, проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій. Строки практично «пронизують» все кримінальне судочинство, обмежуючи дії або бездіяльність учасників кримінального провадження певним періодом часу, що робить кримінальний процес динамічним та прогнозованим.

Строки досудового розслідування визначено у ст. 219 КПК України, де вони вказані з урахуванням виду кримінального правопорушення та тяжкості злочину. Втім, як вірно зауважує М.Є. Шумило, «існування норми як семіотичної конструкції та існування в діяльності як її засобу – це дві великі різниці; мабуть, дарма в американській соціологічній юриспруденції стверджується: право в книжках – це не право в дії». В цьому контексті особливо актуальною постає проблема визначення та обчислення строків досудового розслідування, де відсутність юридичної визначеності щодо багатьох питань зумовлює різну правозастосовну практику. В таких випадках уніфікація та сталість правозастосування залежить від правових позицій Верховного Суду.

Викладене вище засвідчує актуальність, теоретичну та практичну значущість обраної теми дисертаційного дослідження, у якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики розробленні механізми забезпечення швидкого досудового розслідування.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії реформування розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (Указ Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки (Указ Президента України від 11

травня 2023 року № 273/2023), Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, що затверджена постановою загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 р. № 12-21. Робота відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), основним напрямом наукових досліджень НАВС на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21.12.2020 р. протокол № 23).

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради НАВС від 25 жовтня 2022 р. (протокол № 14) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 1128, 2022 р.).

Основні результати наукового дослідження опубліковано в 10 наукових публікаціях за темою дисертації, серед яких 4 наукові статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 6 наукових праць – у збірниках наукових доповідей оприлюднених на науково-практичних конференціях та круглих столах.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (284 найменувань), ґрунтовно та критично вивчив праці науковців, що дало змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки кримінального процесу та правозастосовної практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення механізмів забезпечення швидкого розслідування як завдання кримінального провадження.

Вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача свідчить про те, що правильне встановлення мети, об'єкта, предмета і завдань наукової роботи зумовило відповідну логічну структуру та уможливило здійснення усебічного й повного дослідження обраної теми у межах визначених обсягів.

Отже, дисертаційне дослідження Ільницького Михайла Миколайовича на тему «Забезпечення швидкого досудового розслідування як завдання кримінального провадження» виконане на належному науковому рівні, а публікації здобувача засвідчують наукову новизну, актуальність та практичну значущість обраної тематики, що відповідає встановленим вимогам до здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація М.М. Ільницького є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень теоретичних і практичних питань, спрямованих на забезпечення швидкості досудового розслідування. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, відносяться такі:

вперше:

- встановлено кумулятивність категорії «швидкість досудового розслідування» та необхідність її тлумачення у кількісному, якісному та аксіологічному вимірах;

- визначено та обґрунтовано форми забезпечення швидкого досудового розслідування, так залежно від місця і ролі в механізмі кримінального процесуального регулювання можна виокремити внутрішню та зовнішню форми

забезпечення, де внутрішня форма охоплює процесуальні та функціонально-правові аспекти, а зовнішня – правовідносини слідчого з учасниками кримінального провадження;

- удосконалено:

- поняття розумного строку в кримінальному провадженні, яке охоплює як кількісну складову – загальну тривалість кримінального провадження, так і якісну – ефективність дій суб'єктів кримінального провадження, а також аксіологічну – спокій і впевненість інших учасників кримінального провадження у справедливості досудового розслідування, дотриманні засад рівності та забезпеченні права на захист;

- положення щодо нормативного закріплення та впровадження в практичну діяльність інструментів для повідомлення учасників кримінального провадження з використанням сучасних засобів зв'язку, цифрової фіксації ходу і результатів процесуальних дій, використання електронних документів, а також забезпечення доступу слідчого до необхідних інформаційних ресурсів;

- дістало подальшого розвитку:

- використання інформаційно-комунікаційної системи досудового розслідування з метою надання копії обвинувального акта, постанови про закриття кримінального провадження, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та реєстру матеріалів кримінального провадження у вигляді електронного документа;

- напрями подальших наукових досліджень щодо можливостей використання інформаційних технологій та штучного інтелекту з метою економії часу, підвищення ефективності розслідування та прискорення виконання завдань кримінального провадження.

Результати дисертаційного дослідження опубліковано у фахових наукових виданнях України та апробовано на науково-практичних конференціях. Публікації відповідають предмету дослідження, сприяють розв'язанню поставлених у дисертації завдань і мають високий ступінь прикладної значущості.

Таким чином, дисертація Ільницького Михайла Миколайовича виконана на високому науково-методичному рівні, містить низку теоретичних і практичних новацій, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її основні положення є логічно послідовними, аргументованими та такими, що мають вагоме практичне значення для теорії та практики кримінального процесу.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків дисертаційної роботи М. М. Ільницького не викликає суттєвих зауважень. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях здобувача. Зроблені наукові висновки мають вагому аргументацію та є належним чином обґрунтованими.

Висновки дисертаційної роботи викладені автором чітко, коректно і логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації ґрунтуються на висновках дослідження. Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, є належна методологія дослідження.

Так, емпіричну базу дисертаційного дослідження складають: дані, отримані у процесі аналізу та узагальнення матеріалів 112 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснювалося протягом 2019-2024 років; систематизовані матеріали Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за період 2022–2025 років; узагальнені дані інтерв'ювання слідчих та керівників органів досудового розслідування; дані опублікованої статистики, а також власний тривалий досвід роботи в практичних підрозділах.

Отже, результати дисертаційного дослідження Ільницького Михайла Миколайовича, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають належний ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Встановлюючи завдання дисертаційного дослідження в межах окресленої мети, автор підходить до їхньої деталізації обґрунтовано та логічно, визначаючи наступні:

- дослідити поняття, сутність та значення швидкості досудового розслідування як завдання кримінального провадження;
- визначити форми та механізм забезпечення швидкості досудового розслідування;
- розглянути зарубіжний досвід нормативного регулювання положень про швидкість досудового розслідування;
- схарактеризувати строки досудового розслідування як гарантії забезпечення її швидкості;
- проаналізувати значення початку, зупинення та закінчення досудового розслідування для забезпечення його швидкості;
- розглянути спрощений порядок досудового розслідування в контексті забезпечення його швидкості;
- дослідити значення оперативно-розшукового та експертно-криміналістичного забезпечення для реалізації швидкого досудового розслідування;
- дослідити науково-технічне та інформаційне забезпечення швидкості досудового розслідування;
- розглянути реалізацію права на захист в контексті забезпечення швидкості досудового розслідування;
- розробити пропозиції щодо удосконалення процесуального законодавства та практики його застосування з питань, які були досліджені у контексті забезпечення швидкого розслідування.

Високий рівень виконання поставленого наукового завдання забезпечено належною методологією дослідження. Автором успішно застосовано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема історико-правовий, діалектичний,

системно-структурний, порівняльно-правовий, статистичні методи та інші. Історико-правовий метод використовувався під час вивчення генезису законодавства та наукових досліджень щодо забезпечення швидкого розслідування кримінальних правопорушень (підрозділи 1.1, 1.2). Порівняльно-правовий метод застосовано в ході аналізу норм кримінального процесуального права, наукових визначень, категорій, понять і підходів українського законодавства із підходами ряду європейських країн та країн Середньої Азії (розділи 1, 2, 3). Системно-структурний метод було використано під час комплексної характеристики поняття та критеріїв швидкості досудового розслідування, її процесуальної форми (розділи 1, 2, 3). Техніко-криміналістичний метод був використаний під час аналізу впливу та значення науково-технічного та криміналістичного забезпечення досудового розслідування на його швидкість (розділ 3). Статистичний і соціологічний методи – узагальнення результатів опитування респондентів і даних офіційної статистики. Метод синтезу використано для формулювання висновків та пропозицій відповідно до завдань дослідження. Наукові висновки та рекомендації ґрунтуються на методі системного аналізу окремих положень Конституції України та інших нормативних актів.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на належному методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані та аргументовані в дисертаційному дослідженні теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджені й надалі можуть бути використані у:

- *науковій діяльності* – для сприяння розвитку нових наукових знань щодо кримінальної процесуальної діяльності, можуть бути використані під час підготовки наукових робіт та методичних матеріалів (Акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 10.04.2026 № 96-оп);

- *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Дізнання», «Організація діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України», «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства» «Взаємодія органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та іншими правоохоронними органами під час протидії кримінальним правопорушенням», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів (Акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 10.04.2026 №97-нд);

- *практичній діяльності* органів досудового розслідування Національної поліції України (Акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 24 грудня 2024 року № 177214-2024), а також при проведенні практичних занять у системі службової підготовки та в навчально-науковому інституті післядипломної освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Ільницького Михайла Миколайовича має чітку структуру, що

відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається із анотації, переліку умовних позначень, основної частини (вступ, три розділи, які логічно об'єднані у дев'ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 252 сторінки, з яких основний текст – 187 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У *розділі 1* «Теоретичні та правові засади дослідження поняття швидкості досудового розслідування як завдання кримінального провадження» міститься три підрозділи: 1.1. Поняття, сутність та значення швидкості досудового розслідування у кримінальному судочинстві; 1.2. Забезпечення швидкості розслідування в системі основних положень кримінального процесуального законодавства; 1.3. Нормативно-правова регламентація забезпечення швидкого досудового розслідування в законодавстві зарубіжних країн. У межах цього розділу визначено, що швидкість досудового розслідування є якісною характеристикою цієї діяльності, яка передбачає своєчасне, невідкладне виконання слідчим усіх необхідних процесуальних дій із встановлення та кримінального переслідування особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, обставин, які підлягають доказуванню, а також якнайшвидше прийняття законного й обґрунтованого рішення про закінчення досудового розслідування. Виокремлено сфери ціннісного прояву швидкості: у розслідуванні кримінального правопорушення та притягненні винної особи до відповідальності. Розкрито значення поняття «забезпечення» та сформульовано авторське визначення поняття «забезпечення швидкого досудового розслідування» як сукупності засобів правового та організаційного характеру.

Розділі 2 «Процесуальні порядки забезпечення швидкого досудового розслідування кримінальних правопорушень» складається із таких підрозділів: 2.1. Строки досудового розслідування як гарантія забезпечення його швидкості; 2.2. Початок, зупинення та закінчення досудового розслідування та їх значення для забезпечення його швидкості; 2.3. Спрощений порядок досудового розслідування кримінальних правопорушень. У межах цього розділу схарактеризовано строки досудового розслідування як гарантію забезпечення його швидкості. На підставі нормативного визначення процесуального строку виокремлено його ознаки та наведено класифікації строків за нормативною природою, тривалістю, суб'єктом і правовими наслідками, а також розмежовано «строки» у власному розумінні та оціночні «тривалості» («розумний строк», «негайно», «невідкладно»). Наголошено, що своєчасне прийняття рішення про закінчення розслідування є елементом права особи на розгляд обвинувачення

щодо неї у найкоротший строк, недотримання якого порушує засаду розумних строків навіть у межах граничних строків статті 219 КПК України.

У розділі 3 «Процесуально-правові та організаційні засоби забезпечення швидкого досудового розслідування» міститься три підрозділи: 3.1. Оперативно-розшукове та експертно-криміналістичне забезпечення швидкості досудового розслідування; 3.2. Науково-технічне та інформаційне забезпечення швидкості досудового розслідування; 3.3. Реалізація права на захист в контексті забезпечення швидкості досудового розслідування. У межах цього розділу констатовано, що тривалість судових експертиз є однією з основних причин затягування розслідування, оскільки положення КПК України не визначають строків їх проведення, а встановлений керівником експертної установи строк фактично поглинає більшу частину строку, передбаченого статтею 219 КПК України, що створює асиметрію відповідальності між експертом і слідчим. Розглянуто реалізацію права на захист у контексті забезпечення швидкості досудового розслідування та встановлено, що поведінка учасників провадження є одним із критеріїв розумності строків, а забезпечення права на захист у правозастосовній практиці нерідко супроводжується зловживанням процесуальними правами з боку сторони захисту.

Після кожного розділу та наприкінці дисертаційного дослідження наводяться *висновки*, які відповідають завданням та меті роботи, узгоджуються з отриманими результатами, мають належну аргументацію, є обґрунтованими і характеризуються належним рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 284 найменувань та включає як публікації науковців, так і судові рішення.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація М.М. Ільницького відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Ільницького Михайла Миколайовича на тему «Забезпечення швидкого досудового розслідування як завдання кримінального провадження» можуть бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування та проведення досліджень за цим напрямом, а також у практичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи наукову працю М. М. Ільницького, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час публічного захисту:

1. У підрозділі 1.2. здобувач дослідив еволюцію вимоги швидкості досудового розслідування, починаючи з радянського періоду, та охопив вітчизняні кримінальні процесуальні кодекси 1922, 1927, 1960 та 2012 років.

На думку рецензента автору слід було б розпочати дослідження генези вимоги швидкості досудового розслідування не з радянських часів, а з періоду зародження норм вітчизняного процесуального права, тобто ще з часів Київської

Русі. Зокрема, в різні історичні періоди на території сучасної України судочинство регламентувалося у таких пам'ятках права як Руська правда, Статути Великого князівства Литовського в редакціях 1529, 1566 та 1588 років, Правах, за якими судиться малоросійський народ.

Аналіз цих пам'яток права щодо генези аналізованого питання лише б посприяв повноті дослідження та дозволив би зробити висновок про розвиток вимоги швидкості досудового розслідування ще з моменту зародження вітчизняного кримінального процесуального права.

2. У підрозділі 2.2. дисертант досліджує питання початку досудового розслідування та вказує, що редакція статті 214 КПК України «фактично зводить увесь процес реагування на кримінальне правопорушення до єдиної процедури, що починається з моменту внесення до ЄРДР, без будь-якої попередньої «перевірки» у стадії, що передувала б розслідуванню» (стор. 93).

Вказане твердження є дискусійним, адже відповідно до положень ч. 3 ст. 214 КПК України у невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР може бути проведений огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду або отримання довідки, висновку спеціаліста). Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідчування тощо.

Тобто, згідно з наведеним положенням до внесення відомостей до ЄРДР у строк до 24 годин проводиться перевірка заяви чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення шляхом проведення огляду місця події, відбирання пояснень, витребування документів. В теорії кримінального процесу цей етап ще називається «дослідча перевірка».

3. Сумнівною видається пропозиція здобувача про те, що «ефективним правовим засобом нейтралізації зловживання своїми правами захисником, пов'язаними з систематичною неявкою за викликом слідчого для участі у процесуальних діях за участю свого підзахисного, було б наділення слідчого повноваженням із заміни такого захисника» (стор. 162). Адже у кримінальному процесуальному законодавстві вже була подібна норма. Зокрема, у ч. 4 ст. 61 КПК України 1960 року було визначено, що «не може бути захисником особа, яка, зловживаючи своїми правами, перешкоджає встановленню істини по справі, затулює розслідування чи судовий розгляд справи». Втім, така законодавча конструкція заборони зловживання правом цілком обґрунтовано зазнала суттєвої критики процесуалістів і тому була видалена із законодавства. Так, Я.П. Зейкан відмічав, що оскільки «зловживання правом» – категорія в теорії права з'ясована недостатньо, таке формулювання відкриває надто широкі можливості до розширеного тлумачення цього поняття. А відсутність у нормі характеристики об'єктивної сторони зловживання правами не дозволяє визначити межу, де правомірне здійснення прав перетворюється на зловживання цими правами.

Втім, перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Вони не вичерпують полеміки й щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за

авторськими публікаціями ця робота є вагомим внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі кримінального процесу.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація М.М. Ільницького на тему «Забезпечення швидкого досудового розслідування як завдання кримінального провадження» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота Ільницького Михайла Миколайовича на тему «Забезпечення швидкого досудового розслідування як завдання кримінального провадження», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке містить нові науково обґрунтовані результати, що сприяють реалізації вимоги швидкого досудового розслідування під час здійснення кримінального провадження.

2. Дисертація «Забезпечення швидкого досудового розслідування як завдання кримінального провадження» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами й доповненнями) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями), а її автор – Ільницький Михайло Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

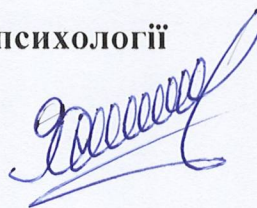
Рецензент:

професор кафедри кримінальної юстиції

навчально-наукового інституту права та психології

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, професор

Оксана ХАБЛО

